

**АГЛИКА МАРКОВА**  
**БЛАГОЧЕСТИВИ И**  
**НЕЧЕСТИВИ ЛУТАНИЯ**

[chitanka.info](http://chitanka.info)

На 31 януари 1944 г. Ивлин Уо отбелязва в дневника си: „Днес, понеделник, пристигнах в Чагфорд с намерението утре сутрин да започна амбициозен роман.“<sup>[1]</sup> „Амбициозният роман“ е „Завръщане в Брайдсхед“, книгата на живота на Уо, неговият „опус магнум“, с който той успява да изненада и приятели, и врагове, и читатели, и критика.

По онова време Уо вече е общопризнат блестящ сатирик, чието място в английската литература никой не оспорва. На него не позволява, макар твърде често — неохотно, да се гаври с естетически и морални ценности, ако проникателното му око съзре, че са подкопани от корупция. Той не може да не критикува: Първата световна война не само донася крушения на пуританския морал, а и заличава стойността на много викториански идеали и норми. Към 1930 г. преките и най-болезнени спомени, от войната са отзвучали, но в живота на „загубеното поколение“ трайно са се настанили усещането за хаос и нестабилност в английското общество, съзнанието, че дните на могъщата империя са преброени; дълбок е психологическият шок от историческите събития в Европа, особено у интелектуалците, повечето от които не разбират революционните промени. Следвоенното поколение е на хора, загубили вяра в идеалите на бащите и дедите. А именно тези хора, за които има много малко свято, са героите на Уо.

У самия Уо общото объркване се изразява в безрезервно отричане на едни писатели и безрезервно възхищение от други. В развитието си Уо се влияе от литературните възгледи на приятеля си, писателя Харолд Актън, от писателя Фърбанк и от двама поети, съвършено различни по натюрел, но знаменити представители на англоезичната поезия — Рупърт Брук и Томас С. Елиът.

С подкрепата на техните произведения Уо се бунтува срещу викторианските формули за романа и прилага в книгите си заимствувана от тях система на алюзии и асоциации. Този начин на писане дооформя и мирогледа му: младият писател, настроен критично към света въобще, започва да отрича окръжаващата го действителност. Той определено не приема законите на капиталистическото общество и понеже, като мнозина събратя от Европа, не разбира историческата закономерност на общественото развитие, се ръководи от принципа на Ювенал, че е „трудно да не пишеш сатири“. От сатирата Уо прави съвършено оръжие. Като отразява много точно страха на аристокрацията и едрата буржоазия от класовите битки не само във

Великобритания, но и в Европа и в различните райони на Британската империя, той се опитва да се пребори с него чрез абсурда в ситуациите и в поведението на героите си. Скиците на модното, блестящо и безпътно висше общество от двадесетте и тридесетте години („Гнусни тела“), завоалираните чрез остроумен диалог и комизъм, и ситуационно жонгльорство социална критика и обвинение („Шепа прах“, „Развейте още знамена“) го очертават като нещо далеч повече от сатирик на нравите. Той изкарва на показ стремежа на нищожеството да се прикрие чрез лъжлива външност и жигосвайки го, лекува. Привидното безразличие и хладина, с които създава героите си, са само средство да скрие негодуванието си, форма, която да му помогне да изрече най-язвителните си коментари. Уо почти не създава положителни герои като антиподи на своя „кораб на глупците“: той няма нужда от контраст, за да покаже, че светът, който и той населява, е абсурден и съществуването му не бива да продължава (горе-долу с това завършва и „Гнусни тела“, където Адам казва на Нина: „Така повече не бива да продължава.“).

И ето че в 1945 г., утвърдил се, класифициран вече като безжалостен сатирик, прекалено целенасочен в социалната си критика, Уо обърква читателите си със „Завръщане в Брайдсхед“, реалистичен роман за Живота, Любовта и Смъртта, за историята на човешките крушения. Уо не изменя на себе си, а за първи (и последен) път признава в свое произведение, че е уморен, тъжен и не вижда надежда. Всеки талантилив писател в известно отношение е пророк: Уо описва и собственото си религиозно крушение, което настъпва две години преди смъртта му.

Привидно успехът на книгата е леснообясним: в нея има всички съставки, които могат да накарат читателя да прекара над страниците ѝ часове наред: трепетна, тъжна любов, многолика и красива (Чарлс и Джулия, Чарлс и Кордилия, Чарлс и Себастиан), точно премерено по сила „разтърсване“ на условните схващания, деликатно, с лека носталгия по една антична невинност, немислима в рамките на общоприетия от векове морален кодекс, остроумно описание на светските нрави, студентски лудории, изтънчен лиризм и красота на езика, стилно изящество и великолепен пейзаж, който присъствува в романа като самостоятелен герой. Но колко краткотрайно би било царстването на книгата, ако тези Характеристики я изчерпваха!

Истинската стойност на „Завръщане в Брайдсхед“ е другаде. Както пише в „Ню Йорк Таймс“ Джон Хатчинс, „книгата притежава дълбочина и тежест, които могат да бъдат постигнати само от писател в разцвета на силите си, който пише бързо, жадно и сръчно, за да ни съобщи всичко, на което животът го е научил.“ Уо не се отказва нито от социалната критика, нито от сатирата си, но способността му да съчетава абсурдното с правдоподобното („Черни хитрини“) тук отстъпва пред деликатната подигравка на човек, който се лута, който е претръпнал, оцелял е в огъня на собствените си идеологически проблеми. Това не е фраза. Отричайки обществото, в което живее, Уо съзнателно се връща назад и като разрешение на проблемите за първи път предлага напълно неосъществимата, реакционноромантична идея за класов мир и справедливост чрез патриархалността на старинните католически родове.

Уо приема католицизма в 1930 г. Този факт често се изтъква от критиците като обуславящ създаването на няколко от романите му („Завръщане в Брайдсхед“, „Елена“, „Меч за воинска доблест“). Нещо повече, когато излиза „Завръщане...“, по-малко проникателните критици съзират в романа католическа пропаганда — от техните изречени с недомлъвки обвинения Уо страда много — и бързат да го обвинят в отстъпление пред религиозната догма и в краен консерватизъм. За щастие читателите веднага усещат (а критиката побързва да си свери часовника), че в случая с Уо теоретичните убеждения са едно, а вярното око за реалността — друго. Този талантлив писател търси в католицизма сигурна философска позиция, от която да продължи спокойно да пише сатири, без да се поддава на отчаяние. Той търси здрави нравствени и духовни ценности. „В пътя си към тези ценности той не е сам: Греъм Грийн, Томас Елиът са минали оттам преди него. Обръщането на Уо в католицизма изразява пак нежеланието му да приеме съществуващата действителност, тъй като католическата религия е опозиционна в Англия още от времето на Реставрацията. Етико-естетическият идеал на писателя, свързан с английския католицизъм, не може да се нарече прогресивен; но не е погречил на Уо, както и на великия Балзак, да рисува безпощадни критични картини на разрухата и падението“<sup>[2]</sup>. Уо, който цял живот се занимава с разобличаването на заблуди, не може да не демаскира една от основните човешки заблуди на всички времена. Следователно,

опитвайки се да бъде верен на приетата от него догма, той описва нейното пагубно влияние върху съдбата на героите — и в крайна сметка разобличава тази догма. Изображеният в „Завръщане...“ католицизъм е всъщност философия, носеща безкрайно страдание на всички, които я изповядват. Под тежестта на притворните ѝ изисквания рухва Себастиан Флайт, в името на мъглявия идеал за праведност отхвърля Джулия единствената си любов; под нейното иго крее смешната, сладка Кордилия. Тяхното унищожение не е физическо и затова е още по-страшно. Така, търсейки да даде форма на собствените си терзания, Уо произнася съществено обвинение срещу една институция, която в крайна сметка се отъждествява със света, който писателят не приема. Чрез тези благочестиви и нечестиви лутания между рационално възприет идеал и остро чувство за действителност и истина, Уо подкрепя хората, които живеят духовно, извисено, които жадуват за естествени човешки отношения. В конфликта между човечността и сметката, независимо в каква дреха е облечена тя — материална (Рекс) яли духовна (лейди Марчмейн), — печели човечността.

„Завръщане в Брайдсхед“ е между малкото романи на Уо, в които на разрухата и падението се противопоставя същество от плът и кръв. Чарлс Райдър, комуто нищо човешко не е чуждо, притежава онова здраво чувство за същинските ценности в живота, към което през целия си живот се стреми Уо. Вярно е, към него може да се отправи съществено обвинение в страхливост: той може би твърде безводно се отдалечава и от трагедията на Себастиан, и от драмата на Джулия. Но това още повече подчертава неспособността на отделния човек да се бори с притворността на една силна институция. Райдър е човекът, който отхвърля не само мистиката, но и пагубното влияние на догмата. Чрез неговите очи схващаме противоречивото отношение на Уо към идеала, представян от лейди Марчмейн. Благодарение на него смъртта на маркиза, която би трябвало да служи за кулминация на католическата тема, звучи двусмислено.

„Завръщане в Брайдсхед“ е първият от романите на Уо, в които героите живеят пълнокръвен триизмерен живот, а не са носители на определен вид пороци като в средновековните мистерии. Толкова по-силно звучат нотките на ирония и самоирония, доразвити, доразработени в предишните романи, темите на неоправдано

самодоволство, душевна тъпота, скудоумие, политическо късогледство. Това са любими теми на Уо, който не пропуска да бичува подобни прояви на известни кръгове в обществото, където и да ги забележи. Известните ни от предишните му романи символи на политическо невежество, което в много случаи управлява държавните дела, сега са съвсем реални образи (епископът, който заминава за Испания); яловите политически разсъждения на кръга около Рекс и патриотарските настроения на лондонската златна младеж (стачката от 1929 г.) създават реалистична картина, подплатена с характерна сатирична насоченост, на страха на управляващите от управляваните. В този смисъл, може би дори само интуитивно, Уо създава и портрет на своето общество вече от политическа гледна точка (което в по-раншните му романи само се набелязва).

В литературата на пръсти се броят писателите, които не са обичали заниманието си — Уо е един от тях (той много дълго се смята само за сръчен занаятчия). „Завръщане...“ е първата книга, в която Уо се вдава целият. За разлика от повечето писатели от ХХ в., които по неформулирана закономерност са най-зрели или в първия, или в последния си роман, Уо създава в „Завръщане...“ най-значителното си, излято произведение, заобиколено от по-ранни и по-късни блестящи, но сякаш незавършени произведения. В този смисъл книгата е лебедовата песен на писателя, изпята години преди смъртта му.

Аглика Маркова

---

[1] Дневниците на Ивлин Уо, редактор Майкъл Дейви, Пенгуин Букс 1976. — Б.пр. ↑

[2] Г. Анджапаридзе, предговор към „Ивлин Во“, издателство „Прогресс“, Москва, 1982 г. ↑

# ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

**МОЯТА БИБЛИОТЕКА**



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.